Seçilmiş Bazı Geçiş Ekonomilerinde İktisadi Özgürlükler ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi

Relationship between Economic Freedom and Economic Growth in Some Selected Transition Economies: A Panel Data Analysis

Asst. Prof. Dr. Hakan Türkay (Cumhuriyet University, Turkey)

Abstract

This study estimated the influence of economic freedom in transition economies between the years 2000-2012 on economic growth by using panel data analysis. Economic freedom index developed by Fraser Institute was used in the study. The index values prepared by this institute do not cover all economies in transition. In addition, there is missing data for the periods that the study covers in terms of some countries. Thus, the analysis uses the data about 15 economies in transition. The study was conducted within the scope of two different models. In one of these models, the global economic crisis of 2009 was also included. As a conclusion, a negative relationship was found between economic freedom and economic growth when the crisis was not included; however, there was a positive but statistically insignificant relationship when the crisis was taken into consideration.

1 Giriş

İktisat biliminin ortaya çıkışından bu tarafa en önemli konularından biri iktisadi büyümenin sağlanması ve bu büyümenin kaynaklarının belirlenmesidir. Neoklasik iktisat büyüme, sermaye, işgücü, beşeri sermaye ve teknoloji faktörlerinin bir fonksiyonu olarak kabul etmektedir (Romer, 1990). Ancak, burada akla gelen soru şudur: Büyüme için uygun iktisat politikaları nelerdir? 1776 yılında yayınlanan ünlü Milletlerin zenginliği kitabında Adam Smith özel mülkiyet haklarının korunması ve ekonomide devletin varlığının olabildiğince küçük olmasının zenginliği sağlayacağı görüşünü savunmaktadır. Bir başka deyişle, ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeye yol açacağını iddia etmektedir.

Smith'in bu görüşü iktisatçıların çoğu tarafından kabul görmekle birlikte, sonraki dönemlerde, bu iddianın aksine görüşler de iktisat biliminde sıkça dile getirilmiştir. 20. yüzyılın başlarından itibaren bazı iktisatçıları ekonomide merkezi planlamanın büyüme ve zenginleşme için özellikle az gelişmiş ülkeler için daha iyi bir yol olduğunu savunmuşlardır. Ancak, 20. Yüzyılın sonlarında planlı ekonomilerin çöküşünden sonra Smith'in görüşlerine geri dönüş söz konusu olmuştur. Smith rekabetçi piyasada kaynak tahsisatını desteklemek için düşük vergiler ve düşük kamu harcamaları gerekliliğini, özel mülkiyet haklarının korunmasını, ayrıca uluslararası ticareti desteklemek içinde düşük tarifeleri savunmuştur. Özetle, sağlıklı bir piyasa ortamı oluşturulur ve sürdürülürse büyümenin ve zenginleşmenin gerçekleşeceğini düşüncesindedir. Benzer bir görüş, 1817'de Ricardo'nun Politik İktisadın ilkeleri adlı ünlü eserinde yer almıştır. Ricardo, düşük tarifeler belirlenerek serbest ticaretin teşvik edilmesinin refaha giden yol olduğunu savunmuştur. (Holcombe:1998)

Özetle, "iktisadi özgürlük" isteğe bağlı mübadele, serbest rekabet, bireylerin ve mülkiyetin korunduğu piyasa ekonomisini ifade eder. (Berggren,2003:193) Bu tanımdan anlaşılabileceği üzere, bireylerin isteğe bağlı olarak iktisadi faaliyetlerini yürüttüğü, devletin ise bireylerin bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazanımları koruyucu ve destekleyici olduğu piyasa ekonomileri iktisaden özgür olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle, teoride iktisadi özgürlüklerin iktisadi büyümeyi sağlayacağına dair yaygın bir kanı söz konusudur. Bu çalışmada, merkezi planlamadan serbest piyasa ekonomisine geçen ülkelerde iktisadi özgürlük düzeylerindeki artışın büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

2 İlgili Literatür

İktisadi özgürlük ve büyüme ilişkisini araştıran çok sayıda çalışma bulunmaktadır. İktisadi özgürlüğün indeksler aracılığıyla ölçülebilir hale gelmesi bu konudaki ilgiyi hızla artırmıştır. Berggren (2003) ile De Haan, Lundstrom ve Sturm (2006) makalelerinde konuyla ilgili oldukça kapsamlı literatür taraması mevcuttur. Bu çalışmaların önemli bir kısmında büyümenin iktisadi özgürlük ile pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışmalarda farklı ülke grupları kullanılmıştır, ayrıca yapıldıkları dönem itibarıyla farklı zaman dilimlerini kapsamaktadırlar. Bazı çalışmalar ülkeler yerine belli ülkelerin eyaletlerini kullanmayı tercih etmiştir. Ali (1997), Easton ve Walker (1997), Goldsmith (1997), Dawson (1998), Wu and Davis (1999), Hanson (2000), Ali ve Crain (2001 ve 2002), Pitlik (2002), Scully (2002), Weede ve Kampf (2002), Carlsson ve Lundstrom (2002), Karabegovic vd. (2003), Chheng (2005), Compton, Giedeman ve Hoover (2011) bu çalışmaların başlıcalarıdır.

Bazı çalışmalarda, iktisadi özgürlük indeksinin düzey değerleri yerine indeksteki değişim kullanılmıştır. Dawson (1998), Gwartney, Lawson ve Holcombe (1999), De Haan ve Sturm (2000 ve 2001), Adkins, Moomaw

ve Savvides (2002), Pitlik (2002), Weede ve Kampf (2002), De Haan, Lundstrom ve Sturm (2006), Ashby ve Sobel (2008) bu çalışmalar arasındadır. Yine bu eserlerin tamamında iktisadi özgürlük indeksindeki değişim ile büyüme arasında pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur.

Gwartney, Lawson ve Holcombe (1999), De Haan ve Sturm (2000 ve 2001), Heckelman ve Stroup (2000); Adkins, Moomaw ve Savvides (2002), Ashby ve Sobel (2008) çalışmalarında ise iktisadi özgürlük ile büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dikkat edilirse, bu çalışmaların bazılarında iktisadi özgürlük indeksinin düzey değerleri kullanıldığında büyüme ile arasında ilişki bulunamamakla birlikte iktisadi özgürlük endeksinin değişim değerlerinin kullanıldığı durumda ilişki bulunmuştur.

İktisadi özgürlük ile iktisadi büyüme ilişkisine dair Türkiye de gerçekleştirilen çalışmalarda ulaşılan sonuçlar ise şöyledir: Sarıbaş(2009), 49 ülkenin Heritage Vakfı ve Penn Dünya Tabloları veri tabanından alınan 1995–2004 yılları arasındaki yıllık verilerine panel regresyon uygulamış olup, ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyümeyle negatif bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Beşkaya ve Manan (2009), Türkiye için 1970-2005 arası zaman serilerini kullanarak yaptıkları araştırmada ekonomik özgürlüklerle ekonomik performans arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır.

Yalman v.d.(2011) iktisadi özgürlüğün bileşenlerinin büyüme ile ayrı ayrı ilişkisini araştırmıştır. Sonuçta, ticari özgürlüğün, mülk edinme özgürlüğünün ve rüşvet vermemek özgürlüğünün ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği ve sermaye özgürlüğü ve yatırım özgürlüğünün ise büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte, iktisadi özgürlüğün bileşenlerinin eşit biçimde büyümeyi etkilemediğini de belirtmektedirler.

Çetin (2013), panel regresyon yöntemiyle ekonomik özgürlüğün düzey ve değişim değerlerindeki artışların gelir düzeyine pozitif ve anlamlı etki ettiğini göstermiştir. Bu çalışmada 81 ülkenin 2000-2010 dönemi yıllık verileri kullanılmış olup, iktisadi özgürlük ölçütü olarak ise Heritage vakfı tarafından geliştirilen genel indeks tercih edilmiştir.

3 Veri ve Yöntem

Çalışmada Fraser Institute için Gwartney and Lawson 2002, tarafından oluşturulan ekonomik özgürlük indeksinin özet değerleri kullanılmıştır. Bu indeks 1970 yılından 2000 yılına kadar beşer yıllık periyotlarda, 2000 yılından sonrası için yıllık periyotlarda hesaplanarak ilgili kuruluşa ait web sitesi üzerinden yayınlanmaktadır. 1970 yılında indekse dâhil edilen ülke sayısı 54 iken 2012 yılında 153 ülkeye ulaşılmıştır. Bu enstitü tarafından hazırlanan indeks değerleri tüm geçiş ekonomilerini kapsamamaktadır. Yine, bazı ülkelere ait veriler de, çalışmanın kapsadığı dönem için eksiklikler vardır. Bu nedenlerle analizde 15 geçiş ekonomisine ait veriler kullanılmıştır. Bu ülkeler, Arnavutluk, Bulgaristan, Çin, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Rusya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya ve Ukrayna'dır. Söz konusu ülkelere ait iktisadi büyüme verileri Dünya Bankası web sitesinden elde edilmiştir.

Verilerin analizinde panel regresyon yöntemi kullanılmıştır. Panel veriler, zaman serisi verilerinin kısa olduğu ya da yatay kesit gözleminin yetersiz olduğu durumlar da analiz yapılmasına imkân vermektedir. Panel veri analizi daha fazla veri kullanma imkânı sağlamaktadır, buna bağlı olarak panel verilerle tahmin edilen modellerde serbestlik derecesi artmakta ve daha etkin sonuçlar elde edilmektedir. Ayrıca panel veriler, birimlere ait heterojenliğin kontrolüne imkân sağlaması, değişkenler arasında var olabilecek çoklu doğrusal bağlantıyı azaltması gibi avantajlara sahiptirler. (Baltagi,2005: 4-6). Panel regresyon uygulamalarında temel ayrım olan rassal etki ile sabit etki modelleri arasındaki seçim Hausman (1978) testi yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

4 Uygulama ve Bulgular

İktisadi özgürlük ve iktisadi büyüme değişkenleri arasındaki ilişkinin analizine geçilmeden önce, muhtemel bir sahte regresyon olgusundan kaçınmak için değişkenlerin durağanlığının araştırılması gerekmektedir. Tablo1.de değişkenlere uygulanan panel birim kök testlerinin sonuçları görülmektedir.

			Değişken			
			BYM		EFI	
Yöntem	Yatay-Kesit	Gözlem	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
Levin, Lin & Chu t	15	165	-3.42993	0.0003	-8.60686	0.0000
ADF - Fisher Chi-square	15	165	57.2423	0.0020	68.4666	0.0001
PP - Fisher Chi-square	15	180	67.8244	0.0001	79.9765	0.0000

Tablo 1. İktisadi özgürlük indeksi(EFI) ve Büyüme(BYM) değişkenleri için Birim Kök testi sonuçları

Sonuçlar incelendiğinde iktisadi özgürlük indeksi ve büyüme değişkenlerinin her ikisinin de durağan oldukları görülmektedir. Buna bağlı olarak, bu iki değişken arasındaki ilişki panel regresyon yöntemiyle araştırılmıştır. Ele alınan dönemin 2009 küresel krizini de kapsamaması nedeniyle büyüme ve iktisadi özgürlük arasında ilişki iki ayrı model çerçevesinde incelenmiştir. Bunlardan ilki krizin dikkate alınmadığı durum, ikincisi ise krizin bir gölge

değişken yardımıyla modele dâhil edildiği durumdur. Öncelikle krizin modelde yer alamadığı durum analiz edilmiştir.

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	0.133948	1	0.7144

Tablo 2. Hausman testi sonuçları

Tablo 2’te yer alan Hausman testi sonucuna göre, Rassal etki modelinin uygun model olduğu savını içeren sıfır hipotezi reddedilememektedir. Bu durumda uygun modelin Rassal etki modeli olduğu görülmektedir. Rassal etki modelinin tahmin sonuçları Tablo 3’ verilmiştir.

Bağımlı Değişken: Büyüme				
Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)				
Sample: 2000 2012		Periods included: 13		
Cross-sections included: 15		Total panel (balanced) observations: 195		
Swamy and Arora estimator of component variances				
Değişkenler	Katsayılar	Std. Hata	t-istatistiği	Olasılık
C	15.06025	4.170449	3.611183	0.0004
EFI	-1.604018	0.611130	-2.624673	0.0094
Ağırlıklandırılmış İstatistikler				
R ²	0.034614	Düzeltilmiş R ²		0.029612
Std. Hata	4.599067	Durbin-Watson istatistiği		1.283674
F-istatistiği	6.919960	Olasılık(F-istatistiği)		0.009212

Tablo 3. Büyüme ile İktisadi Özgürlük indeksi ilişkisinin Tahmini

Tablo 3’te verilen iktisadi büyüme ilişkisi ile iktisadi özgürlük değişkenleri arasındaki regresyon modelinin tahminine göre, geçiş ekonomilerinde 2000-2012 dönemi için iktisadi özgürlüklerin büyümeyi negatif yönde etkilediği ve tahminin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	4.901603	2	0.0862

Tablo 4. Hausmann testi sonuçları

Tablo 4’de kriz değişkenin eklendiği durum için gerçekleştirilen Hausmann testi sonuçları görülmektedir. Bu testin sonuçlarına göre rassal etki modelinin uygun model olduğu tespit edilmiş ve aşağıda bu modelin tahminine dair sonuçlar verilmiştir.

Bağımlı Değişken: Büyüme				
Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)				
Sample: 2000 2012		Periods included: 13		
Cross-sections included: 15		Total panel (balanced) observations: 195		
Swamy and Arora estimator of component variances				
Değişkenler	Katsayılar	Std. Hata	t-istatistiği	Olasılık
C	5.724152	3.906631	1.465240	0.1445
EFI	0.026956	0.580368	0.046446	0.9630
D*	-5.600973	0.621756	-9.008308	0.0000
Ağırlıklandırılmış İstatistikler				
R ²	0.315087	Düzeltilmiş R ²		0.307952
Std. Hata	3.834676	Durbin-Watson istatistiği		1.414070
F-istatistiği	44.16370	Olasılık(F-istatistiği)		0.000000

*D=0 2009 öncesi ise, D=1 2009 ve sonrası ise.

Tablo 5. Büyüme ile İktisadi Özgürlük indeksi ilişkisinin Tahmini (2009 Krizi için Gölge değişken Kullanılmıştır.)

Tablo 5’te yer alan sonuçlar incelendiğinde iktisadi özgürlük ile büyüme arasında pozitif ilişki bulunduğu, ancak istatistiksel olarak anlamsız olduğu görülmektedir. 2009 Krizini temsilen modele dâhil edilen gölge değişken negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

5 Sonuç

15 geçiş ekonomisine ait verilerin kullanıldığı bu çalışma, iki ayrı model çerçevesinde yürütülmüştür. Bu modellerin ilkinde panel regresyon yöntemiyle büyüme ile iktisadi özgürlükler arasında ilişki araştırılmıştır. İktisadi özgürlük ölçütü olarak Fraser Institute tarafından yayınlanan iktisadi özgürlük indeksinin özet değerleri

kullanılmıştır. Sonuçta, iktisadi özgürlükler ile büyüme arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu modellerden ikincisinde, kullanılan verilerin kapsadığı dönemde yaşanan 2009 küresel ekonomik krizinin sonuçları etkilemiş olabileceği kanaatiyle, kriz gölge değişken yardımıyla modele dâhil edilmiştir. Bu modelin tahmininden ise, iktisadi özgürlükler ile büyüme arasındaki ilişki pozitif, ancak istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Ele alınan ülke ekonomilerinin çok farklı büyüklükte olmaları ve serbest piyasa ekonomisine geçişte farklı düzeylerde yer almaları gibi hususların bulunan sonuçları etkileyebileceği açıktır. Bununla birlikte, elde edilen sonuçlar, iktisadi büyümenin sağlanmasında tek başına iktisadi özgürlüğün önemli bir etken olamayacağını göstermektedir.

Kaynakça

- Adkins, Lee C., Ronald L. Moomaw, and Andreas Savvides. 2002. "Institutions, Freedom, and Technical Efficiency", *Southern Economic Journal* 69 (July): 92–108.
- Ali, A., 1997. "Economic Freedom, Democracy, and Growth", *Journal of Private Enterprise* 13 (fall): 1–20.
- Ali, A., W. M. Crain, 2001. "Political Regimes, Economic Freedom, Institutions, and Growth", *Journal of Public Finance and Public Choice* 19, no. 1: 3–22.
- Ali, A., W. M. Crain, 2002. "Institutional Distortions, Economic Freedom, and Growth", *Cato Journal* 21(3), 415-426.
- Ashby, N. J., R. S. Sobel, 2008. "Income Inequality and Economic Freedom in the U.S. States", *Public Choice*, 134, 329-346.
- Baltagi, B. H., 2005. *Econometric Analysis of Panel Data*, Third Edition, England: John Wiley&Sons Ltd.
- Berggren, Niclas, 2003. "The Benefits of Economic Freedom: A Survey", *The Independent Review*, Vol:8, N:2.
- Beşkaya Ahmet, Ömer Manan, 2009. "Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi İle Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri İle Analizi: Türkiye Örneği", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, 2009, ss. 47–76.
- Carlsson, Fredrik, and Susanna Lundström, 2002. "Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects", *Public Choice* 112, no. 3–4: 335–44.
- Chheng, K., 2005. "How Do Economic Freedom and Investment Affect Economic Growth?" *EconWPA, Macroeconomics*, No. 0509021.
- Compton, R. A., D. C. Giedeman, G. A. Hoover, 2011. "Panel Evidence on Economic Freedom and Growth in the United States", *European Journal of Political Economy*, 27, 423-435.
- Çetin Rahmi, 2013. "Ekonomik Özgürlüğün Gelir Düzeyi Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analizi Yöntemiyle İncelenmesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 37- 47.
- Dawson, John W, 1998. "Causality in the Freedom-Growth Relationship", *European Journal of Political Economy*. Vol. 19 (2003) 479 – 495.
- De Haan, J., J. E. Sturm, 2000. "On the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth", *European Journal of Political Economy*, 16, 215-241.
- De Haan, J., J. E. Sturm, 2001. "How Robust Is the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth?" *Applied Economics* 33, no. 7: 839–44.
- De Haan, J., S. Lundstrom ve J. Sturm, 2006. "Market-oriented Institutions and Policies and Economic Growth: A Critical Survey", *Journal of Economic Surveys*, 20, 157-191.
- Heckelman, Jac C., and Michael D. Stroup, 2000. "Which Economic Freedoms Contribute to Growth?" *Kyklos* 53, no. 4: 527–44.
- Easton, Steven T., and Michael A. Walker, 1997. "Income, Growth, and Economic Freedom", *American Economic Review* 87, no. 2: 328–32.
- Goldsmith, Arthur A. 1995. *Democracy, Property Rights, and Economic Growth*. *Journal of Development Studies* 32, no. 2: 157–74.
- Gwartney, James G., Robert A. Lawson, and Randall G. Holcombe. 1999. *Economic Freedom and the Environment for Economic Growth*. *Journal of Institutional and Theoretical Economics* 155, no. 4: 1–21.
- Hanson, John R., II. 2000. *Prosperity and Economic Freedom*. *The Independent Review* 4, no. 4: 525–31.
- Hausman, J. A., 1978. "Specification Tests in Econometrics", *Econometrica*, 46, 1251-1272.
- Holcombe Randall G., 1998. "Economic Freedom and Economic Growth", February, <http://fee.org/freeman/detail/economic-freedom-and-economic-growth>.
- Karabegovic, A., D. Samida, C. M. Schlegel, F. McMahon, 2003. "North American Economic Freedom: An Index of 10 Canadian Provinces and 50 US States", *European Journal of Political Economy*, 19, 431-452.

- Pitlik, Hans. 2002. The Path of Liberalization and Economic Growth. *Kyklos* 55, no. 1: 57–80.
- Romer, Paul M., 1990. “Endogenous Technological Change”, *Journal of Political Economy* 98, no. 5: S71–S102.
- Sarıbaş Hakan, 2009. “Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 46 Sayı:538, Syf.7-15.
- Scully, Gerald. 2002. Economic Freedom, Government Policy, and the Trade-Off between Equity and Economic Growth. *Public Choice* 113, nos. 1–2: 77–96.
- Yalman, İlkey; Ali Rıza Sandalcılar, Ferhan Demirkoparan, 2011. “Özgürlükler Ve Ekonomik Kalkınma: Latin Amerika Ve Türkiye”, *Atatürk Ü. İİBF Dergisi*, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 431-444.
- Weede, Erich, and Sebastian Kämpf. 2002. “The Impact of Intelligence and Institutional Improvements on Economic Growth”. *Kyklos* 55, no. 3: 361–80.
- Wu, Wenbo, and Otto A. Davis. 1999. “The Two Freedoms, Economic Growth and Development: An Empirical Study”, *Public Choice* 100, nos. 1–2: 39–64.
- (<http://www.freetheworld.com>, 2015)
- (<http://data.worldbank.org>, 2015)